

EKOLOGIK FAVQULODDA VAZIYATLARNI OLDINI OLISH VA ULARNI BARTARAF ETISH CHORALARI

Atajanova Muyassar Atajanovna

Xorazm viloyati Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi

Hayot faoliyati xavfsizligi o'quv markazi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada barqarorlikni turlari Markaziy Osiyodagi muammolar haqida, kologik barqarorlikni mustahkamlash haqida.

Kalit so'zlar: Biologik, barqarorlik indeksi, umummilliy, agro kimyoviy moddalar.

Kirish: Markaziy Osiyo Yevrosiyaning markazida joylashgan bo'lib yopiq havzada joylashgan aholi sonini ortib borishi suvga bo'lgan ehtiyoji yanada oshib bormoqda. Yana eng katta muammolardan biri Orol muammosi hisoblanadi. Iqlimning o'zgarishi turli kasalliklarni tarqalishi hammasi bir -biriga bog'liqdir.

Barqarorlik turlari Barqarorlik umumiy idealni izlaydi va shuning uchun bu ijtimoiy-iqtisodiy jarayondir. Ya'ni, barqarorlikning bir necha turlari mavjud deb aytishimiz mumkin.

1. Siyosiy barqarorlik
2. Iqtisodiy barqarorlik
3. Ekologik barqarorlik

Ushbu turdagi barqarorlik ushbu maqoladagi eng muhim (bizning tegishli o'qitish sohalarida o'rganishimiz kerak) va "tahlil qilish" ob'ekti hisoblanadi. Bu hech narsadan ko'proq yoki kam narsani anglatmaydi biologik jihatlarni saqlab qolish qobiliyati vaqt o'tishi bilan uning mahsuldorligi va xilma-xilligida. Shu tarzda tabiiy resurslarni saqlashga erishiladi. Ushbu barqarorlik rag'batlantiradi ekologik onglikli vazifalar va u inson taraqqiyotini o'zi yashaydigan atrof-muhitga g'amxo'rlik qilish va hurmat qilish orqali o'sadi.

Ekologik barqarorlikni o'lchash

Barqarorlik choralari ekologik yoki boshqa turlari, ular miqdoriy o'lchovlardir rivojlanish bosqichlarida atrof-muhitni boshqarish usullarini shakllantirish imkoniyatiga ega bo'lish. Bugungi kunda eng yaxshi uchta chora - bu Atrof-muhit barqarorligi indeksi, Atrof-muhit samaradorligi indeksi va uchta natijadir.

Barqarorlik indeksi

Bu yaqinda keltirilgan ko'rsatkich va Jahon iqtisodiy forumining ertangi kuni uchun Global Leaders Atrof-muhit bo'yicha maxsus guruhining tashabbusi. Qisqacha aytganda, Atrof-muhit barqarorligi indeksi yoki Atrof-muhit barqarorligi indeksi ESI, o'z ichiga olgan ierarxik tuzilgan indekslangan ko'rsatkichdir 67 o'zgaruvchilar jami bo'yicha teng og'irlikdagi vazn (o'z navbatida 5 ta omildan iborat 22

komponentda tuzilgan).Shu tarzda, ESI atrof-muhitning 22 ko'rsatkichini birlashtiradi havo sifati, chiqindilarni kamaytirishdan tortib xalqaro umumiy foydalanish muhofazasiga qadar.Baho har bir mamlakat tomonidan olingan aniqroq 67 ta predmetga bo'linganmasalan, shahar havosidagi oltingugurt dioksidini o'lchash va yomon sanitariya sharoitlari bilan bog'liq o'lim.

ESI beshta markaziy nuqtani o'lchaydi:

Har bir mamlakatning ekologik tizimlarining holati.Atrof-muhit tizimidagi asosiy muammolarni kamaytirish vazifasida erishilgan muvaffaqiyat.O'z fuqarolarini atrofmuhitga etkazadigan zararlardan himoya qilishda taraqqiyot.Har bir millat atrof-muhit bilan bog'liq harakatlarni amalga oshirishi kerak bo'lgan ijtimoiy va institutsional imkoniyatlar.

Har bir mamlakatda mavjud bo'lgan boshqaruv darajasi.

Bu meganumerial birlashma sifatida, YaIM va Xalqaro raqobatbardoshlik indeksi (ICI) bilan "tortish" ni maqsad qilib qo'ygan, mazmunli ma'lumotlarni to'ldirish, qarorlarni qabul qilish va siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirishni yaxshiroq boshqarish uchun.

Atrof-muhit o'zgaruvchilarining doirasi juda to'liq (ifloslantiruvchi moddalarning kontsentratsiyasi va chiqindilari, suvning sifati va miqdori, energiya sarfi va samaradorligi, transport vositalari uchun maxsus maydonlar, agrokimyoviy moddalardan foydalanish, aholi sonining ko'payishi, korruptsiyani anglash, atrofmuhitni boshqarish va boshqalar), ammo mualliflarning o'zi juda qiziqarli o'zgaruvchilar borligini, ular haqida ma'lumot yo'qligini tan olishadi.

Atrof muhit samaradorligi ko'rsatkichi Qisqartma nomi bilan tanilgan ShAXS Atrof-muhit samaradorligi ko'rsatkichi - bu usul miqdorini aniqlash va tasniflash son jihatdan mamlakat siyosatining ekologik ko'rsatkichlari.

EPIn hisoblash uchun hisobga olinadigan o'zgaruvchilar 2 maqsadga bo'linadi: ekotizimlarning hayotiyliigi va atrof-muhit salomatligi.Bundan tashqari, atrof-muhit salomatligi bo'linadi siyosiy toifalar, xususan 3 ta:

Havo sifatining sog'likka ta'siri.

Asosiy sanitariya va ichimlik suvi.

Atrof muhitning sog'liqqa ta'siri.

Va ekologik hayotiylik 5 ga bo'linadi siyosiy toifalar, shuningdek:

Hosildor tabiiy resurslar.

Biologik xilma-xillik va yashash muhiti.

Suv resurslari.

Atmosfera havosining ifloslanishining ekotizimlarga ta'siri, Iqlim o'zgarishi.

Barqaror deb nomlangan shaharlar quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi kerak:

Shaharsozlik va harakatchanlik tizimlari. Jamoat joylari va yashil maydonlar hurmat qilinadi; sayohat uzoq davom etmaydi (toqat qilish mumkin bo'lgan tirbandlik), transport vositalari va odamlar uyg'unlik da yashaydilar.Jamoat transporti

samarali, xususiy transport esa uning o'sishini sekinlashtiradi. Qattiq chiqindilarni, suvni va kanalizatsiyani kompleks boshqarish Qattiq chiqindilar yig'ilib, ajratiladi, to'g'ri saqlanadi va qayta ishlanib, uning muhim foizida qiymat hosil qiladi. Chiqindi suvlar tozalanadi va tabiiy suv manbalariga qayta ishlanadi, bu esa atrof-muhitning buzilishini kamaytiradi. Ushbu suv manbalari (qirg'oqlar, ko'llar, daryolar) hurmatga sazovor va odamlar uchun etarli sanitariya darajalariga ega. Shahar daryolari shahar hayotiga faol qo'shib ketgan.

Ekologik boyliklarni saqlash. Sohil, ko'llar va tog'lar muhofaza qilinadi va shaharning shahar rivojlanishiga qo'shiladi, shuning uchun ular fuqarolik hayoti va shaharni rivojlantirish uchun ishlatilishi mumkin.

Energiya samaradorligi mexanizmlari. Ushbu shaharlarda elektr energiyasini iste'mol qilishni kamaytirish uchun yangi texnologiyalar yoki protseduralar qo'llaniladi. Bundan tashqari, ular sizni qayta tiklanadigan energiyadan foydalanishga ishora qilmoqdalar.

Iqlim o'zgarishi ta'sirida istiqomat qilish rejasi. Aholining yashash uchun qulay joylari ko'payish o'rniga kamayadi, chunki muqobil uy-joy rejasi mavjud va uni amalga oshirish mumkin.

Fuqarolarning ishtiroki. Jamiyat shaharni obodonlashtirish bo'yicha muammolarni qanday hal qilishni muhokama qilish uchun aloqa dasturlaridan, masalan, mobil ilovalardan foydalanadi. Iqlim o'zgarishi, bioxilma-xillik va tabiiy resurslarning qisqarishi, suv resurslarining tanqisligi, qurg'oqchilik, oziq-ovqat xavfsizligi kabi muammolar XXI asrga kelib global darajada shiddatli tus olib, shunday muammolar girdobida qolayotgan tabiiy resurslardan biri bo'lgan yaylov ekotizimlarining ahvoli kundan kunga yomonlashib bormoqda. Yaylov hududlari butun dunyo quruqlik mintaqasining 1/3 qismini, Markaziy Osiyo mintaqasining 2/3 qismini, O'zbekistonning esa 50 foiz maydonini egallaydi. Afsuski, bugun yaylovlarimiz insonlarning noto'g'ri munosabati natijasida kundan-kunga inqirozga uchrab, ularning tabiiy holati achinarli ahvolga kelmoqda. Mutaxassislarning fikricha, respublikamiz yaylovlarining 50-60 foizi bugungi kunga kelib inqirozga uchragan va bu jarayon shiddat bilan davom etmoqda. Ushbu masalaning amaliy yechimi va ilmiy asoslari hali ishlab chiqilmagan. Agar ushbu muammolarga barcha soha vakillari, butun jamoatchilik o'z vaqtida e'tibor bermasa, biz ikkinchi Orol dengizi muammosiga duch kelishimiz tayin. Ushbu muammolar faqatgina zamonaviy ilmiy yondashuvlar va ilg'or tajribalar asosida yechim topishi mumkin.

Markaziy Osiyoda eng katta muammolardan yana biri hududda toza ichimlik suvining etishmasligi aholi sonini ortib borishi muammoni asosiy yechimi suvni isrof qilmaslik undan oqilona foydalanish. Markaziy Osiyo – suv resurslariga qaram bo'lgan eng ko'hna sivilizasiya – tamaddunlardan biri. Odatda Orol dengizi havzasi deb ataladigan mintaqani ikkita yirik daryo – Amudaryo bilan Sirdaryo suv bilan ta'minlaydi. Mintaqa tarixida suv resurslari har doim ijtimoiy-iqtisodiy

taraqqiyotning asosiy tayanchi bo'lgan. Markaziy Osiyoning osmono'par tog'lari, vodiylari va bepoyon cho'llari ko'hna shaharlar barpo etilishi, tamaddunlar paydo bo'lishi, biroq ularning suv yetishmasligi, bog'lar va sug'oriladigan yerlar cho'lga aylanib ketishi oqibatida yo'q bo'lib ketishiga ko'p marta guvoh bo'lgan. Orol dengizi havzasidagi har qanday tamaddun yashab qolishining asosiy sharti suvdan qay darajada foydalana olgani bilan bevosita bog'liq bo'lgan.

Prezidentimiz o'z nutqida: “Tabiatdagi global iqlim o'zgarishlari, Orol dengizining qurishi bilan bog'liq vaziyatning tobora keskin tus olayotgani ekologik xavfsizlikni g'oyat dolzarb masalaga aylantirdi. Shu bois, Konstitusiyamizda ushbu yo'nalishga doir ekologik-huquqiy normalar o'z ifodasini topishi lozim. Hech shubhasiz, bunday konstitusiyaviy o'zgarishlar jamiyatimizda fuqarolarning ekologik huquqlari va majburiyatlari, ayniqsa, mansabdor shaxslarning tabiat himoyasi uchun mas'uliyatini keskin oshirish, aholining ekologik madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Bu, o'z navbatida, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan “Yashil makon” umummilliy loyihasi doirasidagi ishlarni yanada kuchaytirish imkonini beradi”, – deya ta'kidladi. Shundan so'ng, 2022yil 25 iyunida “O'zbekton Respublikasi Konstitusiyasiga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyaviy Qonun loyihasi muhokamasi e'lon qilindi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Mintaqaviy hamkorlik // Atrof-muhitni muhofaza qilish davlat agentligining rasmiy sayti Qirg'iziston Respublikasi hukumati huzuridagi ekologiya va o'rmon xo'jaligi [Elektron resurs]: Rejim kirish: URL: [http://nature.gov.kg / index.php/cooperation/regional.html](http://nature.gov.kg/index.php/cooperation/regional.html) (kirish sanasi: 29.09.2015).

2.Markaziy Osiyodagi uran qoldiqlari: mahalliy muammolar, mintaqaviy oqibatlari,global yechim / [Elektron resurs]: Kirish rejimi: <http://www.uranium.kg> (kirish sanasi:30.09.2015).

3.Ekologik portal “Markaziy Osiyo va Rossiyada atrof-muhit va barqaror rivojlanish(CARNET)". [Elektron resurs]: Kirish rejimi: URL: <http://www.caresd.net> (kirish sanasi:

4.<https://www.renovablesverdes.com/uz/ekologik-barqarorlik/>